

Posudek oponenta na diplomovou práci

Jméno a příjmení studenta: Boris Moskovič
Téma diplomové práce: Chorvatsko 1989–1990: mezi Jugoslávií a nacionalismem
Vedoucí práce: doc. PhDr. Jan Pelikán, CSc.

Zájem o vývoj v Chorvatsku v období počínající jugoslávské krize bývá v historiografii zastíněn analýzami událostí v Srbsku, případně ve Slovinsku. Velká část dosavadní historiografie přikládá největší důležitost pro spuštění rozkladného procesu kosovské krizi, nárůstu srbského nacionalismu a politice Slobodana Miloševiče. Někteří autoři poukazují také na roli slovinsko-srbského antagonismu a na nejen demokratizační, ale také odstředivé tendence ve Slovinsku. Oproti tomu vývoj v ostatních republikách SFRJ zůstává spíše stranou. Obvykle se v literatuře konstatuje, že k zásadním událostem v nich začalo docházet teprve v reakci na Miloševičovu agresivní politiku. Chorvatsko v takovém výkladu charakterizuje pasivita, tzv. chorvatské mlčení, a do centra dění se dostává teprve se zostřováním mezietnických vztahů v samotném Chorvatsku, s vyhlášením nezávislosti a s vypuknutím války.

Boris Moskovič se ve své diplomové práci zaměřil právě na období konce tzv. chorvatského mlčení, od počátku roku 1989, kdy dochází k nesmělé pluralizaci politického prostředí, až po první vícestranické volby v dubnu a květnu 1990, které vynesly k moci nacionalistickou HDZ. Právě toto období, předcházející dramatickým událostem let 1990–1991, považuje pro vývoj v Chorvatsku za klíčové. Detailní a mimořádně vyzrálá analýza tohoto rok a půl dlouhého období ukazuje nutnost dosavadní převažující pohled přehodnotit.

Kvůli nedostupnosti archivních dokumentů pracoval B. Moskovič s tištěnými periodiky. Provedl neobyčejně časově náročné studium denního tisku, především předního záhřebského deníku Vjesnik a splitské Slobodné Dalmacije. Zohlednil však také politické týdeníky Danas, Polet a Start i celojugoslávský list Borbu. Chorvatská a jugoslávská publicistika byla v období pozdního titoismu, i přes určitá omezení, mimořádně kvalitní a informativně přínosná. Analýza tisku tak sice nemůže

zodpovědět všechny otázky ohledně dobových politických jednání, poměrně věrně však zachycuje tehdejší veřejné debaty a názory jejich aktérů. Analýza tisku byla nezbytná i z toho důvodu, že toto období je jen dosti skrovně pokryto sekundární literaturou, publicistikou i memoáry.

Výsledkem analýzy je nesmírně poutavý, velice dobře stylisticky formulovaný, promyšlený a citlivý výklad. Autor sleduje jak dění v chorvatském stranickém vedení, tak proces vzniku politických stran i vývoj poměrů v srbské komunitě v Chorvatsku. Detailně se zabývá vznikem Sjedinené jugoslávské demokratické iniciativy (UJDI), Chorvatského demokratického společenství (HDZ) a Chorvatského liberálně demokratického svazu (HSLs). Některé momenty přitom ponechává otevřené, jelikož na základě dostupných pramenů je nelze zcela uspokojivě osvětlit. Mezi ně patří například překvapivě překotný vývoj událostí od konce roku 1989, kdy se chorvatští komunisté velice rychle, zřejmě pod dojmem pokusu o vývoz antibyrokratické revoluce do Slovinska, rozhodli vyhlásit vícestranické volby. K další, ne zcela zřejmé otázce patří rychlá změna veřejného mínění, kdy převažující projugoslávské tendence, vyjádřené mimo jiné i značnou popularitou reformistické svazové vlády Anta Markoviće nebo podporou Sjedinené jugoslávské demokratické iniciativě Branka Horvata vyústily v chorvatskou nacionální mobilizaci a drtivé volební vítězství Tudjmanova HDZ. Otevřenou otázkou, která si vyžaduje další výzkum, jsou postoje srbské komunity. Nakolik se chorvatští Srbové cítili spjatí se srbským národem jako jednotnou entitou v politickém smyslu a jaké názory mezi nimi převládaly vůči politice Slobodana Miloševića a vůči obrodě srbského nacionalismu. Z Moskovičova výkladu nicméně vyplývá, že většina chorvatských občanů srbské národnosti vyjadřovala projugoslávské a antinacionalistické stanovisko, byla pro posílení federálních orgánů, nicméně v mantinelech vymezených titoistickou ideologií bratrství a jednoty. Přes nepočetné incidenty reagovala srbská komunita jak na srbské nacionalistické výzvy přicházející ze Srbska (a Vojvodiny) i na projevy radikálního chorvatského nacionalismu HDZ zdrženlivě. Určitou, taktéž otevřenou otázkou, kterou však autor přímo nerozvádí, jsou dalmatské autonomistické tendence, proti nimž měli potřebu se chorvatští nacionalisté vymezovat.

Jediné, co jsem snad v textu B. Moskoviče postrádal, byla aktivita katolické církve, které bývá v literatuře přikládáno důležité místo v procesu liberalizace, ale i v nacionální mobilizaci chorvatského národa a v jejím důsledku také v eskalaci mezinárodního napětí. V prostoru věnovaném srbské populaci mohlo najít snad také

místo utvoření etnicky definované Srbské demokratické strany, která však ve volbách nezískala většinovou podporu srbských voličů.

Po formální stránce jsem neshledal žádné nedostatky. Práce obsahuje všechny náležitosti. Jedinou faktografickou nepřesností, jíž jsem si povšiml, je zkomolené jméno předsedy efeménní Chorvatské křesťanské demokratické strany Ivana Cesara, který je nesprávně uveden jako Cesarec (s. 148).

Nejsem si rovněž jist, zda je adekvátní hovořit v kontextu této práce o prečanských Srbech, jelikož tento pojem se vztahuje k širší kategorii Srbů žijících v oblastech bývalé habsburské monarchie, tedy také k Srbům ve Vojvodině. Volil bych proto spíše pojem „chorvatští Srbové“.

Předložená diplomová práce je bezpochyby významným příspěvkem k výzkumu příčin a průběhu jugoslávské krize, a to nejen v kontextu české historické balkanistiky. Poukazuje mimo jiné na nesamozřejmost historického vývoje a nakolik se v onom přelomovém období let 1989 –1990 v Chorvatsku hrálo o různé alternativy. V dnešním Chorvatsku slouží rozpad Jugoslávie, nástup Franja Tudjmana k moci a válka za nezávislost k mytizovaným pilířům redefinované národní a státní identity. Cesta k nezávislosti se dodnes prezentuje jako jediná správná a přirozená volba. I někteří tehdejší politici Svazu komunistů se dnes vyjadřují v mezích oficiálního výkladu. Např. popírají, že by usilovali o záchranu Jugoslávie a snaží se vydobýt si svůj podíl na zásluze o nezávislost. Práce B. Moskoviče založená na pečlivém výzkumu tyto účelové výklady vyvrací. Bylo by proto nanejvýš vhodné, kdyby mohla být práce B. Moskoviče co nejdříve publikována a kdyby se jí dostalo pozornosti širší odborné i laické veřejnosti.

Diplomovou práci B. Moskoviče samozřejmě doporučuji k obhajobě a navrhuji ji hodnotit stupněm „výborně“.

V Praze, 3. 9. 2015

PhDr. Ondřej Vojtěchovský, Ph.D.